

Lapsen pahoinpitely ei ole yksityisasia

Poliisin tehtävä on selvittää, ehkäistä ja vähentää rikoksia. Lapsen pahoinpitelystä on tehtävä poliisille ilmoitus, että tämä pääsee hoitamaan tehtäviään.

Poliisin tietoon tulee vain murto-osa lasten pahoinpitelyistä. Sosiaalityöntekijät kohtaavat työssään pahoinpideltyjä lapsia enemmän kuin poliisit. Lääkäreiden vastaanotolla heitä käy kaikkein eniten.

Suuri osa tapauksista jää silti piilorikollisuudeksi, josta kukaan ei saa tietää. Kukaan ei pysty sanomaan lasten pahoinpitelyjen täsmällistä kokonaismäärää.

Lääkärit ovat arvelleet, että noin 20-30 prosenttia kaikista tapaturma-asetalle tuotavien pienten lasten vammoista saattaisi olla pahoinpitelyjen aiheuttamia. Tällöin lasten pahoinpitelyjen määrä olisi vuosittain tuhansia, jopa kymmeniätuhansia. Pitkäaikaiseen sairaalahoitoon johtavia pahoinpitelyjä arvioidaan olevan jopa kolmesataa vuodessa, lähes yksi päivässä.

Poliisilla on ollut vaikeuksia saada lasten pahoinpitelyiden selvittämistä alkuun, koska tapaukset eivät ole tulleet sen tietoon. Lieviä pahoinpitelyjä tulee kotihälytysten yhteydessä. Törkeät pahoinpitelyt, joista aiheutuu lapselle luunmurtumia, mustelmia tai palovammoja, eivät tule suoraan poliisille. Lapset eivät tee rikosilmoituksia. Lääkärikin on velvollinen ilmoittamaan poliisille vain, kun pahoinpitely on johtanut kuolemaan.

”Vakavimmat lasten pahoinpitelyt eivät tule suoraan poliisille, vaan ne menevät ensin lääkäreiden ja sosiaaliviranomaisten tietoon. Tässä välissä on monta porrasta ja tulkintaa”, rikosylikomisario **Kari Tolvanen** Helsingin poliisilaitoksen väkivaltariikosyksiköstä sanoo.

Lakia pitää tarkentaa

Kari Tolvanen pitää Stakesin ohjeita lasten seksuaalisesta hyväksikäytöstä ja pahoinpitelyjen selvittämisestä hyvinä. Ne antavat viranomaisille yhteiset ja yhtenäiset pelisäännöt, miten toimia lapsen pahoinpitelytapauksessa. Toistaiseksi kukaan ei kuitenkaan valvo ohjeiden noudattamista ja käyttöönottoa valtakunnallisesti.

Paikkakuntien väliset erot ovat olleet suuria etenkin aikaisemmin. ”Saattoi esimer-

kiksi olla naapurikuntia, joissa toisen kunnan sosiaaliviranomaiset tekivät poliisille ilmoituksen ihan tavanomaisesta lapsen pahoinpitelystä, kun taas viereisessä kunnassa ei tehty ilmoitusta edes törkeästä pahoinpitelystä.”

Yhdenmukaisuuden vuoksi lainsäädäntö olisi saatava sellaiseksi, että viranomaiset tietäisivät, milloin heidän pitää kertoa pahoinpitelystä. Selkeys olisi heidän oikeusturvansa kannalta hyvä. Se myös helpottaisi heidän työtään, ja antaisi lääkärille vapauden keskittyä potilaiden hoitamiseen ja sosiaalityöntekijöille lasten ja perheen tukemiseen.

”Kun lääkärit ja sosiaaliviranomaiset eivät ole tehneet ilmoitusta poliisille, he ovat joutuneet tekemään jo rikostutkimusta selvittäessään, onko vanhempi pahoinpidellyt lastaan.”

Tolvasen mukaan täytyisikin miettiä, pitäisikö viranomaisilla olla vakavimmissa tapauksissa velvollisuus – ei vain oikeus – ilmoittaa.

Milloin ilmoitetaan?

Mutta missä menee raja nyt, kun elämme nykyisten lakien varassa? Kari Tolvanen myöntää, että ei kannata hypätä ”ojasta allikkoon”. Lasten ruumiillinen kuritus on kiellettyä, mutta jokaista tukistamista ei tarvitse lähteä viemään raastupaan.

Kun on tapahtunut ensimmäisen kerran lapsen lievä pahoinpitely, riittää, että sosiaaliviranomaiset puuttuvat asiaan. Heillä on keinot näitä tapauksia varten.

Jos lievät pahoinpitelyt toistuvat, on niistä ilmoitettava poliisille. Raja on myös psykologinen: tuotetaanko lapselle kipua tahallisesti vai kasvatuksellisessa mielessä. Vakavista lapsen pahoinpitelystä pitää ilmoittaa aina.

Uhrin oikeudet vaarantuvat

Miksi lailla taattu yhdenmukaisuus sitten olisi niin tärkeätä?

”Voi olla, että törkeän pahoinpitelyn tekijä ei saa mitään rangaistusta. Ja vielä pahempaa, uhri jää ilman oikeuksia, oikeutta olla asianomistaja ja oikeutta saada vahingonkorvausta”, Tolvanen sanoo.

Lapsena koetun väkivallan aiheuttamat

vammat ja häpeä saattavat seurata ihmistä aikuiseksi saakka. Tolvanen kertoo, että lähes viikoittain heihin ottaa yhteyttä aikuinen, joka ilmoittaa joutuneensa pahoinpitelyn tai seksuaalisen hyväksikäytön kohteeksi lapsena. Vuosikymmeniä vanhaa tapahtumaa ei voida enää tutkia. Siksi olisi tärkeää saada uhrille tälle kuuluvat oikeudet ajoissa.

”Lasten pahoinpitelyihin pitää puuttua myös siten, että kerrotaan, että tämä ei ole sallittua Suomessa. Poliisi, syyttäjät ja oikeuslaitos tekevät tämän.

”Voiko rikos olla kenenkään yksityisasiaa? Ei minun mielestäni. Lapsen pahoinpitely on rikos.”

Tolvanen sanoo huomanneensa, että jopa syyllinen on ollut helpottunut saadesaan tuomion. Osassa tapauksia he ovat tunnustaneet tekonsa. ”He ovat voineet lähteä ikään kuin puhtaalta pöydältä.”

Asenteiden muutos alentaa kynnyksiä

Tolvasen mukaan ilmoituskynnyksen aleneminen vaatii myös asenteiden ja totuttujen työtapojen muuttumista.

Helsingissä tilanne on kääntynyt parempaan suuntaan: sosiaalityöntekijät ovat alkaneet tehdä ilmoituksia poliisille aiempaa useammin.

Viime syksyn aikana lasten pahoinpitelytapauksia on tullut poliisille toistakymmentä. Kaikissa tapauksissa syyllinen on saatu selville. Aikaisemmin tapauksia tuli noin yksi vuodessa.

Yhtenä syynä ilmoitusten määrän kasvuun Tolvanen näkee Stakesin ohjeet. Toinen suuri parannus on lääkäreiden, sosiaaliviranomaisten ja poliisin välisen yhteistyön tiivistyminen.

Poliisi hoitaa rutiinit

Kun poliisille tulee ilmoitus lapsen pahoinpitelystä, on heidän tehtävänsä selkeä: poliisi tutkii, mitä on tapahtunut ja ketä teosta epäillään.

”Tehdään normaali tutkinta ja katsotaan, mitä siitä jää käteen. Asia menee ajastaan syyttäjälle. Siinä ei ole mitään poikkeuksellista.”

Hälytyskäynneillä esiin tulleissa lasten pahoinpitelytapauksissa poliisi tekee itse rikosilmoituksen. Paikan päällä partio rauhoittaa tilanteen ja toimittaa lapsen turvaan. Tarvittaessa he kutsuvat paikalle sosiaaliviranomaiset, jotka arvioivat kiireellisen huostaanoton tarpeen.

”Poliisi menee akuuttiin tilanteeseen, johon usein liittyvät päihheet. Silloin ei kannata ryhtyä käymään syvällisiä keskusteluja. Siellä annetaan ensiapu; lasta ei jätetä oman onnensa nojaan. Mutta sairauden hoidon pitää tulla jostakin muualta myöhemmin. Siihen kaivataan entistä tiiviimpää yhteistyötä sosiaaliviranomaisten kanssa.”

Uusia taitoja tutkintaan

Lasten pahoinpitelytapauksen selvittämiseen liittyy erityisiä ongelmia. Lasten pahoinpitelyt tapahtuvat yleensä neljän seinän sisällä, joten todistajat puuttuvat. Lisäksi kaikki rikoksen osapuolet ovat usein samasta perheestä ja lapsen lähipiiristä. Syyllisiä ei ole helppo paljastaa.

Uhrin kuulustelu on myös pulmallista. Kun kysymys on vauvan kohdistuvasta rikoksesta, uhrin kertomus puuttuu

kokonaan. Kun taas uhri on pieni lapsi, ei puhuttaminen suju samoin kuin aikuisella.

”Lapsi on erityinen kuulusteltava. Saako kuulustelija häneltä faktatiedon, ei sitä tietoa, jonka joku on hänelle syöttänyt? Näiden erottaminen on vaikeata ja vaatii taitoja.” Lapsi voi muuttaa kertomustaan esimerkiksi kuulustelijan johdattelevien kysymysten takia.

Poliiseille onkin järjestetty kuulustelukursseja, joilla he ovat opetelleet lapsen puhuttamista. Poliisi saa käyttää lasten esitutkinnassa apuna myös lastenpsykiatria tai psykologia.

Poliisin kuulustelutilat eivät ole myöskään lapsille sopivia. Tiloja täytyisi muuttaa ”pehmeämpien arvojen kuulusteluhuoneiksi”. Tolvanen ehdottaa, että lasten puhuttamiseen sopivissa huoneissa olisi hyvä olla muun muassa ikkuna ja jotakin lapsiin liittyvää.

Pasilassa sijaitsee Suomen ainoa lapsiin kohdistuvaan väkivaltaan erikoistunut yksikkö, mutta erikoiskoulutuksen saaneita on jo muillakin paikkakunnilla.

Väliintulo ehkäisee pahoinpitelyjä

Poliisin tehtävä ei ole vain etsiä syyllisiä, vaan myös ehkäistä ja vähentää rikoksia. Tolvanen toteaa, että lasten pahoinpitelyiden ja seksuaalisen hyväksikäytön vähentäminen ei onnistu ainoastaan rikosprosessuaalisilla keinoilla.

Helsingissä poliisi ja sosiaalityöntekijät ovat löytäneet synergiaedut. Itä-Helsingissä on käynnissä kokeilu, jossa sosiaalityöntekijä lähtee poliisien mukana kotihälytyksille. Pasilassa poliisi käy kotihälytykset läpi yhdessä sosiaalityöntekijän kanssa. Siten sosiaalityöntekijä pääsee heti arvioimaan, mitä perheessä on tehtävä.

Niin poliisien kuin lääkärien olisi tehostettava lastensuojeluilmoitusten tekemistä. Näin pahoinpitelyihin päästään puuttumaan varhaisessa vaiheessa. Tolvasen mukaan tutkimukset osoittavat, että lapsen pahoinpitelyt saadaan usein loppumaan viranomaisen väliintulolla.

Julkinen keskustelu vähentää

Vaikeneminen ei ole kultaa lapsen pahoinpitelyissä. Se ei ole sitä yksittäistapauksissa, mutta ei myöskään ilmiönä. Julkinen keskustelu ja ongelman myöntäminen saattavat Tolvasen mukaan jo itsessään hillitä lapsiin kohdistuvaa väkivaltaa.

Vanhemmille olisi myös jaettava tietoa. Yhtenä esimerkkinä Kari Tolvanen mainitsee vauvan ravistelun, joka saattaa aiheuttaa lapselle vakavia vaurioita. Jos vanhemmille kerrottaisiin tästä vaikkapa neuvolassa, tapaukset todennäköisesti vähenisivät.

MINNA TARVAINEN

Kari Tolvasen mukaan voisi miettiä, pitäisikö viranomaisilla olla vakavimmissa lasten pahoinpitelytapauksissa velvollisuus – ei vain oikeus – ilmoittaa.

Minna Tarvainen